

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

46

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

0822140

93 95458

BRNO 2005

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis, vydává Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno.
Peer-reviewed journal published by the Institute of Archaeology, Brno.

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttikay, Jiří A. Svoboda, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Jaroslav Tejral

Výkonná redakce
Assistant Editors

Dana Gregorová, Balázs Komoróczy, Rudolf Procházka,
Lubomír Šebela, Petr Škrdl

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: pv@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz/3cacz.htm>

Vychází jednou ročně/Published yearly

ISSN 1211-7250

ISBN 80-86023-71-0

Copyright © 2005 by the Archeologický ústav AV ČR Brno, and by the authors.

Tisk/Print Gloria Rosice

Pokyny pro autory na internetové stránce <http://www.iabrno.cz/3ca1cz.htm>
Instructions to authors on internet pages

ZPRÁVY O ČINNOSTI

REPORTS

BERICHTE

Činnost Archeologického ústavu AV ČR Brno v roce 2004

V souladu s výzkumným záměrem ústavu, podílem na projektu Programu rozvoje badatelského výzkumu v klíčových oblastech vědy i ve shodě s vlastní vědní koncepcí Akademie věd ČR pokračoval Archeologický ústav AV ČR Brno v roce 2004 zejména ve studiu několika vytyčených stěžejních problémových okruhů raných evropských a světových dějin.

Výzkum starší doby kamenné a paleoetnologie se plně věnoval problematice sídlišť jihomoravského gravettienu. Vedle publikovaného tematického sborníku z konference „The Gravettian along the Danube“ byly do tisku (Oxford University Press, ARÜB) odevzdány dvě materiálové monografie. Prvá z nich je věnována unikátnímu souboru mladopaleolitických skeletů z Dolních Věstonic a Pavlova, zásadních pro poznání paleobiologie pavlovienu (spolu s Washington University St. Louis; editoři E. Trinkaus, J. Svoboda), druhá souhrnně analyzuje mladopaleolitické osídlení středního Pomoraví (P. Škrdl). Pro Ministerstvo kultury ČR připravili pracovníci Ústavu návrh na památkovou ochranu nejvýznamnějších lokalit v Dolních Věstonicích a Pavlově v nejvyšší kategorii Národní kulturní památky. V intencích srovnávacího studia jednotlivých paleoekosystémů bylo také v roce 2004 spolupracováno s Egyptologickým ústavem FF UK Praha na výzkumu oázy Baharija v Egyptě.

Oddělení moravsko-slezského pravěku pokračovalo ve zpracování dlouholetého výzkumu výšinného neolitického sídliště ve Hlinsku u Přerova, v průběhu celkového vyhodnocení nekropoli kultury zvoncovitých pohárů na Moravě se do tisku podařilo připravit rukopis monografie věnované štipané kamenné industrii (Šebela, L. – Přichystal, A. – Kopacz, J.: *Kzremieniarstwo początków epoki brązu na Morawach*, 280 str. rkp.). Publikován byl i podolský hrob z Lišně, důležitý pro sledování počátků kostrového pohřbívání v prostředí kultur popelnicových polí (Stuchlík, S. – Štof, A.: Podolský hrob z Lišně. In: Kazdová, E. – Měřínský, Z. – Šabatová, K., eds., *K počtě Vladimíru Podborskému*, 355–366. Brno 2004).

K objasnění vojenských a kulturních aktivit antické římské říše ve středním Podunají v 2. století po Kristu přispěly další objevy na „Hradisku“ u Mušova, kde byly objeveny nové zajímavé fortifikační prvky včetně čelní plenty z nepálených cihel, i dosud neznámé části opevněného římského komplexu. Problémy vztahů barbarských mocenských elit k římskému světu pak řešila studie J. Tejrál (Tejral, J.: *Mušov und Czarnówko. Bemerkungen zur weiträumigen Verbindungen zwischen germanischen Herrschaftszentrum*. In: Friesinger H., Stuppner, A., Hrsg., *Zentrum und Peripherie. Gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte*. Mitt. d. Präh. Kommission 57, 327–387. Wien 2004). V prvním roce se pracovalo na projektu Evropské komise v Bruselu, zkoumajícím vliv antického Říma a mediteránního světa obecně

na kulturu severních římských provincií (Directorate-General for Education and Culture – nr. CLT2004/A2/CH/DE-2045 „Transformation. The Development of a Common Culture in the Northern Provinces of the Roman Empire from Britain to the Black Sea“). Ústav je přitom jedním ze spoluorganizátorů celé akce.

Studium dějin středního Podunají po rozpadu římského panství se v rámci mezinárodního projektu „Le pays transdanubien entre l'Empire romain, l'Empire franc et Byzance (Ve-IXe siècles)“ zaměřilo na projevy vzájemných mocensko-politických i kulturních střetů merovejské a karolínské říše s Byzancí v tomto prostoru v 5.–7. století, připraven byl kupř. rozsáhlý příspěvek J. Tejrál k projevům hunského zásahu ve středním Podunají v archeologických pramenech.

Vývoje moravského prostoru v raném středověku a v následujících obdobích se dotklo především pokračující vyhodnocování výzkumů některých slovanských nekropoli 9. a 10. století (Mušov, Nechalín, Prušánky, Slavonín u Olomouce, Stěbořice u Opavy aj.). Obnoven byl rovněž soustavný terénní výzkum na mikulčickém hradě (plocha v blízkosti kostela č. VII na předhradí, s uzavřenou sídlištní jednotkou, dále ověřovací akce v poloze „Za mysliveckou chatou“ v předpolí hradě, s osídlením na písečné duně). Důležitě podněty ke studiu raně středověkých elit střední Evropy přineslo mezinárodní kolokvium, 25.–26. 5. 2004 Ústavem uspořádané v Mikulčicích. Z témat mladších období lze zmínit sborník příspěvků k problematice těžby a zpracování drahých kovů ve středověku, mj. předběžně publikující průzkum lokality Štěpánov – Havírna, jednoho z nejlépe zachovaných důlních areálů českých zemí 13. věku s těžbou stříbra (Doležel, J. – Sadílek, J.: *Středověký důlní komplex v trati Havírna u Štěpánova nad Svratkou*. Příspěvek k dějinám těžby stříbra v oblasti severozápadní Moravy ve 13. a 14. století. I. Výsledky průzkumu v letech 1990–2001, edice písemných pramenů. In: *Mediaevalia archaeologica 6 – Těžba a zpracování drahých kovů: sídelní a technologické aspekty*, ed. Nováček, K., 43–119. Praha – Brno – Plzeň 2004).

Z aktivit oddělení archeologické prospekce je třeba uvést průzkumy na liniových stavbách (dálnice D I, úsek Říkovice – Přerov, rychlostní komunikace R 49 Hulín – Fryšták) i cílené výzkumy na známých či nově detekovaných archeologických lokalitách (Křenovice, Jedovnice – zaniklá středověká ves Bystřec, Lipník nad Bečvou – možný římský pochodový tábor aj.).

Na základě ustanovení zákona č. 201/1987 Sb. O státní památkové péči vypracoval Archeologický ústav AV ČR Brno v roce 2004 pro státní správu a široké spektrum dalších veřejných i soukromých institucí a osob celkem na 270 písemných odborných expertiz, stanovících především podmínky ochrany archeologických lokalit a archeologických kulturních památek. Zmínit je možno kupříkladu vyjádření v záležitosti zachrany částí středově-

kých městských hradb odkrytých při rekonstrukci budovy Nejvyššího správního soudu v Brně na Moravském náměstí.

V intencích zákona č. 20/1987 Sb. byly realizovány také více než dvě desítky záchranných výzkumů a prospekci na archeologických lokalitách ohrožených plánovanou stavební činností. Za nejvýznamnější akci tohoto typu lze považovat výzkum v k. ú. Klentnice pod Pavlovskými vrchy, kde při budování pokusného vrtu pro těžbu plynu došlo k odkryvu pravěkého sídliště. Na ploše cca 1 ha se zde podařilo zjistit celkem 301 zahloubených objektů velatické a podolské fáze kultury středodonajských popelnicových polí, starší a mladší doby železné, období římského i slovanského. Mezi keltskými artefakty vynikají čtyři unikátní ražby z domácí keltské mincovní produkce v rámci karpatské kotliny, dvě bronzové, dvě měděné a zlatené.

V oblasti ediční činnosti vydal Ústav ve vlastních edičních řadách či ve spolupráci s dalšími odbornými institucemi celkem čtyři tituly:

Archaeologia historica 29. Ed. Nekuda, V., Měřinský, Z., Kouřil, P. Sborník příspěvků přednesených na XXXV. konferenci archeologů středověku České republiky a Slovenské republiky s hlavním zaměřením „Hranice v životě středověkého člověka“, Hrabušice, 29. září – 3. října 2003. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Kláštorisko, n. o., Levoča, Ústav archeologie a muzeologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, Archeologický ústav AV ČR v Brně, Brno 2004, 626 str. ISSN: 0231-5823, ISBN: 80-7275-049-6.

Mediaevalia archaeologica 6. Těžba a zpracování drahých kovů: sídelní a technologické aspekty. Ed. Nováček, K. Archeologický ústav AV ČR, Praha, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Západočeská univerzita v Plzni, Praha – Brno – Plzeň 2004, 223 str. ISBN: 80-86124-48-7.

Přehled výzkumů 45. Red. Škrdl, P., Komoróczy, B. a kol. Archeologický ústav AV ČR Brno, Brno 2004, 259 str. ISSN: 1211-7250, ISBN: 80-86023-64-8.

Svoboda, J. A., Sedláčková, L., eds.: The Gravettian along the Danube. Proceedings of the Mikulov Conference, 20.–21. November, 2002. Dolnoevštonické studie Archeologického ústavu AV ČR Brno sv. 11, Brno 2004, 297 str. ISBN: 80-86023-61-3.

Spolupráce s domácími i zahraničními vědeckými partnery při řešení jednotlivých výzkumných projektů našla odraz v pořádání nebo spolupřátání tří mezinárodních konferencí:

- „The „Beaker Days“ in Bohemia and Moravia“ – mezinárodní konference, pořádaná spolu s Archeologickým ústavem AV ČR v Praze, Národním muzeem v Praze, Archeologickým centrem v Olomouci a Městským muzeem a galerií v Břeclavi ve dnech 29. dubna – 2. května 2004 v Praze, Brně a Olomouci (56 účastníků, z toho 49 zahraničních badatelů z Anglie, Belgie, Francie, Holandska, Itálie, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Slovenska, Španělska a Švýcarska, předneseno 5 referátů, dále exkurze a výstava o moravské větvi kultury zvoncovitých pohárů s prezentací materiálu).
- „Raně středověké elity ve střední Evropě (se zvláštním zaměřením na období Velké Moravy)“ – Ústavem pořádané mezinárodní pracovní kolokvium při příležitosti výročí 50 let

od zahájení výzkumů na hradišti v Mikulčicích, Mikulčice, 25.–26. května 2004 (38 účastníků, z toho 11 zahraničních z Polska a Slovenska, předneseno 22 referátů).

- 17. Internationales Symposium „Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im mittleren Donauraum“ na téma „Mensch und Umwelt – Ökoarchäologische Probleme in der Frühgeschichte“. Dalšími spolupřáteli Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien, Institut für Ur- und Frühgeschichte der Universität Wien, Archeologický ústav SAV v Nitře a Archäologisches Institut der Universität zu Köln. Abt. Archäologie der Provinzen; Wien, 29. listopadu – 3. prosince 2004 (přes 60 účastníků, z toho 57 zahraničních badatelů z Itálie, Maďarska, Německa, Polska, Rakouska a Slovenska, 26 referátů, exkurze).

Ve sféře popularizace pokračovaly za významného podílu Ústavu práce na budování archeoparku na hradišti Chotěbuz-Podobora u Českého Těšína s cílem přiblížit návštěvníkům památky život na hradišti v době jeho největšího rozmachu v 9. a 10. století po Kristu. V roce 2004 zde byla vybudována replika velké dřevěné halové stavby. V řadě „Learning in a Visual World“ (Pictures of Record, Weston, USA) byl péčí pracovníků Ústavu zveřejněn CD „The Dolní Věstonice – Pavlov complex: Climate, behavior and technological complexity“, seznamující nejširší veřejnost s novými poznatky na jihomoravských sídlišťích lovců mamutů starší doby kamenné. Při příležitosti výročí 50 let výzkumu velkomoravského hradiště v Mikulčicích bylo pak 16. 9. 2004 uspořádáno přímo na místě slavnostní setkání odborníků, spolupracovníků a pamětníků výzkumu.

Jiří Doležel, AÚ AV ČR Brno

50 let výzkumu v Mikulčicích

(referát Lumíra Poláčka na slavnostním setkání k 50. výročí zahájení archeologického výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic, Mikulčice – kulturní dům, 16. 9. 2004)

Vážené dámy, vážení pánové, milí přátelé,

dovoľte mi u příležitosti našeho setkání k půlstoletí mikulčického archeologického výzkumu uvést několik poznámek k současnému stavu tohoto výzkumu, k jeho úkolům, problémům a perspektivám. Když jsme před 10 lety na tomto místě vzpomínali 40 let trvání mikulčického výzkumu, byla středem pozornosti otázka, proč bylo nutné začátkem 90. let přerušit terénní práce na hradišti v Mikulčicích a veškerou pozornost zaměřit na zpracování výsledků téměř 40leté etapy terénního výzkumu. Myslím, že není mezi archeology nikoho, kdo by pochyboval o nezbytnosti tohoto kroku. Dnes, po 10 letech bychom měli položit jinou důležitou otázku, a sice jak toto zpracování pokračuje, jak jsou naplňovány nebo korigovány původní představy, kam se za oněch 10 let posunul výzkum v Mikulčicích. Nechci na tomto místě bilancovat uplynulé období, chtěl bych zmínit nejaktuálnější otázky dnešního mikulčického výzkumu.

Jen velmi stručně bych připomněl koncepci pracoviště. Po přerušení terénních prací muselo mikulčické pracoviště hledat svoji novou náplň. Namísto terénního výzkumu a s ním spojeného základního technického zpracování získaného materiálu vystoupily do popředí dva hlavní úkoly: 1. systematické